

Київський інститут став виховувати художників-"суперінтернаціоналістів". Найяскравіше це підтвердила виставка молодих художників, яка репрезентувала українське мистецтво за кордоном під назвою "Український авангард-88". На ній експонувалися твори без національних ознак, національного змісту, точніше сказати, без будь-якого змісту. Лише в деяких картинах можна було розпізнати натяки на зображення О.Пушкіна чи Петра І. Прикро усвідомлювати, що більшість авторів цих творів — випускники Київського художнього інституту.

У процесі виховання національних мистецьких кадрів повністю ігнорувалася система, підвалини якої були закладені в 20-і роки. Навчальні твори майстерні, що готували художників-портретистів, майстрів історико-батального живопису, пейзажного жанру, припинили існування, поступово перетворившись на безликі майстерні трьох професорів. Навчання в них донедавна здійснювалося за єдиною союзною програмою з Москви. Навчальний процес з композиції ще й досі позбавлений чіткої системи виконання курсових завдань, з першого курсу і до дипломної роботи — на шостому. Не читається теоретичний курс композиції та кольорознавства.

Про рівень підготовки випускників Київського художнього інституту недавніх років справедливо говорив голова Державної екзаменаційної комісії 1988 року академік Г.В.Якутович, акцентувавши увагу, зокрема, на гнітючій однаковості жанрової спрямованості живописних майстерень, їх стилістичній зближеності, переважанні впродовж багатьох років тематики, яка малює знайома студентам, але шанована їхніми керівниками (громадянська та вітчизняна війни). Все це, на думку голови ДЕК, не дає молодому художникові знайти себе, і як результат цього — безкінечні загальні місця, банальність, відсутність справжнього осмислення, переконливого типуажу.

Звичайно, серед багатьох випускників останніх десятиліть були й окремі особистості, які зуміли повернутися до джерел народного і професійного мистецтва, до школи М.Бойчука та Ф.Кричевського. Це, зокрема, А.Горська, В.Задорожний, В.Зарецький, В.Кушнір, Г.Севрук, Л.Семикіна. Та дуже нелегкою стала їх доля. Їхні роботи часто не приймали на виставки, а деякі монументальні твори були навіть знищені.

У нинішній кризовій ситуації національної культури уряд незалежної України зробив перший важливий крок до відродження національної мистецької освіти: повернув вузові його першу законну назву — Українська академія мистецтва і відповідний статус. Здійснено також деякі зміни у її структурі. Але ще багато роботи попереду. На мою думку, з метою належної розбудови академії необхідно:

1. Кафедрам усіх факультетів до наступного навчального року скласти нові навчальні програми і плани, які б відповідали статусу УАМ.

2. У навчальний процес творчих факультетів ввести викладання циклу формально-технічних дисциплін з рисунка, кольору, обсягу, простору, а також циклу лекцій з теорії композиції та кольорової гармонії.

3. На живописному факультеті організувати кабінети й лабораторії навчально-допоміжного і експериментально-дослідницького характеру (кабінет композиції, лабораторія копіювання робіт художників-класиків,

лабораторія кольорознавства), забезпечивши їх найновішими технічними засобами.

4. Як і раніше, вважати обов'язковим академічним завданням виконання курсової картини на IV курсі живописного факультету, перед допуском до створення дипломної картини. На виконання дипломної роботи відвести V і VI курси. Студентів, які не наберуть потрібної кількості балів при оцінці курсової картини, не допускати до виконання дипломної, а надавати їм диплом художника-педагога після засвоєння курсу лекцій з педагогіки.

5. Захист дипломних робіт в академії проводити на конкурсній основі. Встановити нагороди за кращі дипломні роботи, практикувати закордонні відрядження для ознайомлення з музеями Європи.

6. Кафедру композиції живописного факультету перетворити на кафедру теорії та синтезу композиції для обслуговування усіх творчих факультетів академії. З цією метою залучити нові педагогічні кадри теоретиків і практиків з усіх видів мистецтва до створення курсу лекцій з теорії композиції та основ гармонії кольору для студентів вищих і середніх навчальних мистецьких закладів.

7. На базі існуючого відділу реставрації УАМ створити факультет реставрації, який має готувати фахівців з реставрації не лише творів живопису, а й історичних пам'яток архітектури, скульптури та декоративно-ужиткового мистецтва (метал, дерево, камінь, кераміка, художній текстиль).

8. Провести атестацію професорсько-викладацького складу та навчально-допоміжного персоналу УАМ щодо визначення рівня знань історії культури України та володіння державною українською мовою, без чого неможливо відродити національну школу образотворчого мистецтва.

9. Конференція має прийняти рішення-звернення до Комісії з питань культури та духовного відродження Верховної Ради, Міністерства культури України про асигнування коштів на видання унікальної праці М.Писанка, присвяченої дослідженню об'єктивних законів кольорової гармонії та композиції в образотворчому мистецтві, яка конче необхідна для навчання студентів художніх вузів й училищ.

Відтепер спрямування навчального процесу, справа виховання митця мають бути зорієнтовані на відновлення традицій наших попередників, подальший розвиток та вдосконалення національної мистецької освіти в нашій незалежній Україні.

Ф.М.Гуменюк,

керівник навчально-творчої майстерні живопису УАМ

Історичний живопис і завдання академічної художньої освіти

Людство вдивляється у минуле, щоб знайти в ньому прикмети майбутнього. Вивчення минулого — необхідний чинник самоствердження народу в новому осягненні подій, продовження життя і руху історії та

реалізації феномена людини в духовному її житті. У минулому Україні було багато непересічного, оригінального й повчального, що не може лишатися поза увагою митців. Історичні події в Україні висунули героїв, імена яких вписані у всевітню історію і які викликають захоплення у нащадків.

Українська академія мистецтва має готувати молоді творчі сили, здатні стати в авангарді відтворення у художніх образах життя українського народу, зокрема його побуту, звичаїв, обрядів, військових та історичних подій. Необхідно виховувати у студентів уміння самостійно вирішувати творчі мистецькі завдання, впливати на мистецько-творчий процес, формувати з них художників-майстрів, художників-творців.

В академії потрібно забезпечити відповідні умови, викликати у студента бажання працювати за належно розробленими і запропонованими йому методами набуття майстерності. Виявленню таланту молодого митця мають сприяти знання та навички, одержані під час виконання загальнообов'язкових завдань з композиції, живопису, малюнка. Важливо підготувати майстра-ремісника, який би згодом міг перерости у художника-творця з яскравим самобутнім почерком, образним мисленням, відданим своїй справі.

Звертаєшся у наш час до творчої молоді з нагадуваннями про покликання служити своєму народові, про обов'язок перед суспільством, про громадянську позицію, високі ідеали, про все те, на чому завжди базувалося велике мистецтво і, зокрема, історичний живопис, справа непросте, але й не безнадійне. Проблема, що постала перед історичним живописцем, стосується усіх різновидів реалістичного мистецтва — пейзажу, портрета, побутового жанру та ін. Виставки останніх років засвідчують майже повне зникнення з експозицій цілого ряду жанрів. Загалом же велика кількість різних виставок, прагнення митців виставляти свої твори — переконливий показник того, що культурний процес в Україні не згасає.

Останнім часом у багатьох виставках беруть участь студенти Української академії мистецтва. Зрозуміло, що молодому художникові приємно бачити свої твори на всеукраїнській виставці. Спілка художників, приймаючи роботи для експонування, не ставить перед студентами таких вимог, як у навчальному закладі. З експонованих студентських робіт, в основному етюдного типу, видно, що вони виконані поза стінами вузу, академія не має на них якогось впливу. Тимчасом, звикаючи до показу слабких творів, молоді художники не застраховані від того, що так і не вийдуть із кола етюдного, сирого рівня. Тому видається доцільним організовувати, скажімо, один раз на 2-3 роки художню виставку в Українській академії мистецтва і запрошувати до участі в ній студентів та викладачів усіх художніх закладів України. Такі виставки могли б отримати статус всеукраїнських і участь у них слід було б захищувати привілейними експонентів до Спілки художників.

Зупинимось на понятті історичного живопису. Історичний живопис у сучасному розумінні цього терміну є відображенням значних подій в розвитку суспільства як у минулому, так і в нинішньому житті, діянь видатних людей, історичних епізодів, побуту, звичаїв далекого минулого

Зародився він ще в давнину і спочатку був замкнений у рамки іконопису, розписів храмів, мініатюр; відображав релігійні та міфологічні сюжети.

Як самостійний жанр історичний живопис сформувався на початку XVIII ст. і був тісно пов'язаний з Петербурзькою академією мистецтв, де його засновниками стали українські митці А.Лосенко, В.Боровиковський, Д.Левіцький та ін. Історичний жанр протягом тривалого часу домінував в образотворчому мистецтві і до нього ставилися високі вимоги: ствердження героїчного, патріотичного змісту, повне володіння творчим методом, який передбачав дотримання класицистичних традицій античності, Високого Відродження.

Починаючи з 1760 року, для отримання академічного звання і нагород художники академії повинні були виконати картину на сюжет із вітчизняної історії. Одними з перших значних творів в історичному живописі XVIII ст. вважаються написані українцем Антоном Лисенком картини "Володимир і Рогнеда" та "Прощання Гектора з Андромахою". Проте багато митців, вихованих на класичних зразках, відображали події іноземної історії та міфології, переважно античної. Античне мистецтво трактувалося як вищий естетичний ідеал. Тому й вітчизняна тематика інтерпретувалася у мистецтві класицизму на античний лад. Наші історичні особи виступали в образах античних героїв, в античних шатах.

Учнів Петербурзької академії мистецтв посилали навчатись до Франції, Німеччини, Італії. Молодих митців усіх європейських країн чи не найбільше, немов магнітом, притягувала Італія з її багатокіловою художньою культурою, класичними традиціями. Саме за кордоном написані найзначніші твори історичного живопису — "Останній день Помпеї" К.Брюллова, "Народ і Месія" О.Іванова, "Мідний змій" Ф.Бруні, "Тайна вечеря" М.Ге. До речі, Микола Ге безспідставно вважав, що історичним живописом, а також і релігійним може називатися той, який відображає не долю кірсел і шапок, а долю людини, людства, долю духа. Як він казав, потрібно брати вищі ноти, оскільки призначення художника — не підсилювати пануючий морок життя, а по можливості розсіяти його.

У цей час в Росії В.Суриков створює свої великі полотна "Ранок стрілецької страти", "Боярина Морозова", а І.Рєпін — картину "Запорожці пишуть листа турецькому султанові". Історичну тему розробляють французькі художники Т.Жеріко ("Пліт" "Медузи"), Ф.Делакруа ("Різня на Хіосі"), "Свобода на барикадах", Давид ("Клятва гораців").

З українських митців, які працювали в історичному жанрі, слід назвати насамперед Т.Шевченка, зокрема його композиції "Смерть Богдана Хмельницького" (1837), "Дари в Чигирині" із серії "Живописна Україна" (1844), ілюстрації до "Історії Суворова", а також С.Васильківського, О.Мурашка, М.Самокиша, М.Івасюка.

В Україні перші підвалини художньої освіти були закладені створеною М.Мурашкою приватною Київською рисувальною школою (1901-1917). А з ініціативи Ф.Кричевського, М.Бурачека, Г.Нарбута та інших митців 1917 року засновано Українську академію мистецтва. Але суспільно-політичні події, що відбувалися тоді в Україні, негативно позначилися на навчальному процесі академії. Так, уже в 20-і роки на зміну реалістичному напрямку прийшов формалізм. У 30-і роки насаджувалися виробничо-тематика, промисловий напрямок з гаслами ударництва та дострокового

(за 2 роки) закінчення інституту. Практикувався зв'язок заводів, фабрик, колгоспів з інститутом.

1938 року в інституті відроджується захист дипломних робіт. У числі перших захищали дипломи Ф.Кличко ("Ліквідація банди Матюхіна"), М.Іванов ("Наші прийшли"). Картини на історичні теми пишуть художники М.Самокиш ("Бій за прапор", "Битва козацьких повстанців з польськими гусарами під Жовтими Водами", "Перехід через Сиваш"), Ф.Кричевський ("Переможці Врангеля"), К.Трохименко ("Кадри Дніпробуду"). Та це вже був художній пролетаріат. Митець став підневільним, закріпаченим партійною ідеологією.

Сьогодні на виставках експонується багато різних робіт. Природно виникає питання, чому віддають перевагу наші митці. Історичному живопису? Його не бачимо. Релігійному? Теж не видно. Національному? Цього прагнення також нема. Відсутня й орієнтація на майстрів світового маярства. Не формується українська школа. Наші митці навіть не пройшли шляху боротьби з консервативним академізмом, якого, по суті, й не було. Художники звільнили себе від обов'язків перед суспільством і не бажають писати твори на теми, які його хвилюють.

Держава відвернулася від митців. Художників не турбують проблеми держави, доля людства. Митці тішають себе солодким сурогатом. Та повернімося до проблем, що стоять перед Українською академією мистецтва. Можливо, слід було б прийняти і затвердити рішення про провідну роль в академії класів історичного живопису, портрета, пейзажу.

Система художньої освіти в академії має випробувати знання учнів у поєднанні всього ними набутого в класах і не допускати будь-якого відхилення від реалістичного напрямку. Безпринципність не тільки не рухає мистецтво вперед, а, навпаки, знищує його. При цьому втрачається значення академічних знань, а головне — підірваються довір'я і повага до вищого художнього центру.

З приводу осінньої виставки 1993 року в Києві можна зробити висновки, що вуз сприяє відчуженню молодих митців від високих мистецьких ідеалів світу. Тимчасом академія повинна бути не лише навчальним закладом, а й центром, який спрямовував би художнє життя України. І сподіваюся, що тоді, розглядаючи мистецькі енциклопедії світового маярства, ми зустрінемо в них і українські прізвища. Але для цього треба провадити велику роботу і саме в Українській академії мистецтва. За нас ніхто не напише нашу історію.

Вважаю за необхідне розглянути такі пропозиції:

1. Проводити академічні виставки (один раз на 2-3 роки) за участю студентів та викладачів усіх мистецьких навчальних закладів України.
2. Запровадити пенсіонерство кращих дипломників за кордоном з обов'язковим виконанням завдань, поставлених академією (копіювання творів майстрів світового мистецтва).
3. Здійснювати відбір студентів до майстерні, починаючи з I курсу.
4. Створити музей Української академії мистецтва з копій творів майстрів світового маярства.
5. Поповнити реквізитний фонд академії.

6. Припинити практику надання приміщень навчального закладу під комерційні виставки, які не відповідають програмам академії і традиціям національної школи.

Ю.М.Ятченко,
професор кафедри рисунка УАМ

Значення рисунка в системі художньої освіти

Зміни у викладанні рисунка в Українській академії мистецтва. Кафедра рисунка УАМ послідовно і методично веде наступ на механічне змальовування, яким грішили студенти 50-70-х років, формуючи підходи до оволодіння рисунком як засобом високого професійного знання і вміння. Вся навчально-методична і наукова робота кафедри спрямована на досягнення цієї мети. Неодноразово переглядалися й удосконалювалися програми, наслідком чого стало складення найновішої академічної програми з рисунка. Значно скорочено години на виконання навчальних постановок. Введено нові постановки, зокрема творчий портрет, короткочасовий рисунок, розширилися технічні можливості. Зміцнюється зв'язок викладання рисунка і пластичної анатомії з метою їх синхронізації.

Вперше в історії нашої Академії створені зразковий кабінет рисунка, який періодично поновлюється (у ньому влаштовуються також всілякі виставки з рисунка), і спеціалізований клас рисунка. Впорядковано фонди кабінету рисунка. Нагромаджені протягом десятиліть малюнки зареєстровано, поліпшено їх зберігання.

Сталася відчутні позитивні зрушення в навчальному процесі. Сьогодні в малюнках кращих студентів академії помітні певні досягнення. Проте, це не означає, що в роботі немає недоліків. Деякі рисунки все ж нерідко дають підставу для серйозної критики помилкових пропорцій, невинуватого чорноти, слабкого знання форми, пластичної анатомії, а подекуди й просто поганого смаку.

Деякі тенденції в системі професійного навчання. Сьогодні самий процес становлення молодого художника багато чим відрізняється від того, яким він був 5-10 років тому. Зміни у ставленні до мистецтва, повернення багатьох пріоритетних цінностей, звільнення молодого таланту від умовностей і всіляких тисків дають підставу передбачити піднесення українського національного мистецтва вже у недалекому майбутньому.

Та з'явилася і суттєва загроза якості навчання з рисунка, зокрема комерційна діяльність студентів за рахунок годин виконання академічних постановок. Поширюється тривожний середній рівень якості академічних рисунків. Крім того, є ще одна негативна тенденція. Як викладач рисунка і член предметних приймальних комісій не може обминути тему підготовки абітурієнтів до вступу в академію, не торкнутися болючого питання виховання фахівців у середніх навчальних закладах.